

УДК 7.038.55

Анна ЄФІМОВА,
аспірант Львівської національної
академії мистецтв,
м. Львів, Україна

АРТ-ІНТЕРВЕНЦІЇ В МІСЬКИЙ ПРОСТІР: ІНСТАЛЯЦІЯ, ВІДЕО-АРТ ТА ТІЛЕСНІ ПРАКТИКИ (ПРИКЛАД ЛЬВОВА)

Єфімова А. В. Арт-інтервенції в міський простір: інсталяція, відео-арт та тілесні практики (приклад Львова). У статті досліджено особливості проектів актуального мистецтва, реалізованих в міському просторі, основними формами якого, у контексті Львова, постають інсталяція, відео-арт та тілесні, соціально-активні практики (перфоменси, флеш-моби, тощо). Окрім того, проаналізовано окремі проекти, з'ясовано їх концептуальні засади та окреслено тенденції розвитку.

Ключові слова: художні практики, інсталяція, відео-арт, перфоменс, міський простір, актуальне мистецтво.

Єфімова А. Арт-интервенции в современную городскую среду: инсталляция, видео-арт и телесные практики (пример Львова). В статье исследованы особенности проектов актуального искусства, реализованных в городском пространстве, основными формами которого, в контексте Львова, предстают инсталляция, видео-арт и телесные, социально активные практики (перформансы, флэш-мобы и т.п.). Кроме того, проанализированы отдельные проекты, выяснено их концептуальные основы и определены тенденции развития.

Ключевые слова: художественные практики, инсталляция, видео-арт, перформанс, городское пространство, актуальное искусство.

Yefimova Anna. Art-interventions in urban space: installation, video art and bodily art-practices (based on Lviv events).

Background. In recent years, there has been an increasing interest in contemporary art projects implemented in urban space.

Objectives. The objectives of this study are to analyse the features of contemporary art projects implemented in urban space.

Methods. So far this method has been applied to.

Results. The results of the research support the idea that the basic forms of this in Lviv are art-installation, video art and social-activity bodily practices (performance, flash mobs, etc.).

Conclusions. The present results are significant in characterizing the selected projects, founded their conceptual principles, and outlined the main trends of development. Specificity of artistic interventions in contemporary urban spaces requires appropriate scientific understanding and legitimization, particularly in the context of the city.

Keywords: art practices, installation, video art, performance, urban space, contemporary art.

© Єфімова А. В., 2014

Постановка проблеми. Інтерес до освоєння сучасним мистецтвом нових просторів та тяжіння до більшої взаємодії із глядачем є однією із суттєвих змін в українському художньому процесі останніх років. Прагнення України увійти у світовий мистецький контекст підтверджує актуалізація новітніх тенденцій та поява на національному художньому полі низки раніше не властивих йому жанрів, форм та способів мистецької репрезентації, зокрема у відкритих просторах міста. У США та Західній Європі процеси виходу авангардних арт-практик за межі музеїв і галерей та їх інтервенція в урбаністичні простори розпочалися ще з другої половини ХХ століття і в 1990-х роках вже становила повноцінну тенденцію, визначену поняттям public art (публічне мистецтво). В Україні ж цей феномен досить молодий, перші його приклади ми простежуємо у 2000-х роках у Києві, Харкові, Львові та Одесі. Відповідно, специфіка мистецьких інтервенцій в сучасні міські простори потребує належного наукового осмислення та легітимізації, зокрема у контексті Львова.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окреслюючи ступінь дослідження проблеми, відзначимо, що у вітчизняному науковому дискурсі тема сучасного мистецтва в міському просторі опрацьована досить фрагментарно. У загальноукраїнському контексті варто відзначити дослідження О. Чепелик, Д. Зайця, Н. Мусієнко, І. Яцик та ін. Стосовно західноукраїнського регіону загалом, і Львова зокрема, розробленість теми представляють поодинокі публікації в збірниках, періодичних виданнях та інтернет-ресурсах, які розкривають лише окремі її аспекти і найчастіше мають інформативно-узгальнюючий характер.

Таким чином, пропонуване дослідження має за мету розглянути особливості мистецьких інтервенцій в міський простір Львова, основними формами яких є інсталяція, відео-арт та тілесні, соціально-активні практики (перфоменси, флеш-моби тощо). Крім того, звертаючись до найбільш репрезентативних проектів, важливо окреслити основні проблеми, над якими розмірковують художники, що працюють у зазначеному напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мистецький процес в Україні дедалі більше тяжіє до безпосереднього зв'язку із світовою художньою культурою, що, в свою чергу, зумовлює відповідні пошуки в сфері нових форм постмодерністичного мистецтва [12: 181]. Специфіка ж культурного клімату Львова створює сприятливі умови для розвитку сучасних художніх тенденцій. Так, з 2000-х років можемо простежити особливу динаміку щодо розвитку актуального мистецтва, інтегрованого в урбаністичний простір.

Перші спроби інтервенції актуальних арт-практик в міське середовище безпосередньо пов'язані із діяльністю МО «Дзига», яке до сьогодні займає провідне місце в культурно-мистецькому житті міста. Зокрема, актуалізація новітніх, концептуальних проектів значною мірою пов'язана із заснуванням Інституту актуального мистецтва у 2007 році,

метою якого було творити щось сучасне поміж «застиглих мурів старого міста», а також – сприяти поширенню нових художніх практик та міжкультурних комунікацій, активізувати мистецький простір Львова [10: 136].

Так, у березні 2008 року у Львові на Музейній площі (поміж Домініканським собором і «Дзигу») було реалізовано проект «Холод», що передбачав створення концептуальних скульптур із льоду. В акції взяли участь відомі сучасні митці: Олесь Дзіндра, Олексій Хорошко, Андрій Глипка, Сергій Петлюк, Михайло Барабаш, Мирослав Вайда та ін. [2: 31]. Було створено вісім інсталяцій в одному просторі: «Сумно», «Монумент», «Розпродаж», «Саморуйнація», «Brand», «Атракціон», «Охолодження мозку», «Яйця в сітці», «Круглий стіл» – назви, які самі багато до чого апелюють, проте все одно залишають можливість власного тлумачення.

У вересні цього ж року у Львові було започатковано новий соціокультурний проект – «Тиждень актуального мистецтва», тема якого була задекларована як «Потенція порожнечі». У межах проекту проведено низку презентацій актуального мистецтва, лекцій, круглих столів та майстерень як всередині галерей, так і в громадському просторі, метою яких було заповнити/наповнити існуючу порожнечу. Проте перший «Тиждень актуального мистецтва» 2008 року мав доволі експериментальний характер та частково не виправдав очікувань, бо заявлена програма була реалізована лише на третину [4: 136].

Однак, попри це, «ТАМ-2008» підхопив тенденцію щодо актуалізації концептуальних мистецьких рішень у відкритих урбаністичних просторах. Зокрема, саму концепцію «Тижня» яскраво втілила арт-інтервенція молодих художників О. Дзіндри та Т. Беняха на Арсенальній площі. Художники відпустили в небо повітряні кульки у формі архітектурних колон. Акція уособлювала відносність культурних цінностей, нетривкість засад та безмежність простору художньої дії [4: 137].

Значно більше інсталяцій у міському просторі було реалізовано в рамках Другого «Тижня актуального мистецтва» 2009 року, що проходив під темою «Б. Н.» («без назви») та зумів вже значно чіткіше окреслити свої позиції. Уже у перший день було представлено декілька інсталяцій в публічному просторі: першим було відкрито досить популярний проект скульптора Олексія Коношенка «Відсутність належності» на проспекті Свободи поруч із театром ім. М. Заньковецької, що апелював до локального історичного досвіду та колективної пам'яті львів'ян. Два човни, інсталювані на газоні, – колишньому правому березі річки Полтви, що протікає в підземному колекторі поміж двома театрами, повз які дорогою «пропливають за течією» різноколірні сучасні автомобілі й автобуси. Тому ж, хто сяде у човен на узбіччі просп. Свободи (березі р. Полтви), залишається медитувати про відсутність належності. Автора ланцюжок медитації привів навіть до політичних висновків про неналежну державу [5].

Резонансними інтервенціями в міський простір стали проекти київських художників: «Дзеркало» Анатолія Белова на вул. Вірменській та інсталяція «Подвоєння реальності» Ярослава Присяжнюка й Ілони Сільваші на подвір'ї Бернардинського монастиря. Перший апелював до глядача якраз на підході до галереї «Дзига» (або ж виході із неї): пафос «Дзеркала» спрямований проти дискримінації моралізаторів та державного гніту над людиною, котра має право на... порно. Постери із зображенням оголеного, який сам себе фотографує із дзеркального відображення (відтак і гасло «Мое порно – мое право» подане оберненим).

Щодо актуалізації відео-арту в міських просторах, то відзначимо, що цього року було реалізовано три найбільш репрезентативних проекти в цьому жанрі. Так, мури колишнього Бернардинського монастиря прийняли медіа-інсталяцію «Подвоєння реальності» авторства киян Ілони Сільваші та Ярослава Присяжнюка. З боку пл. Митної на оборонній стіні монастиря з'являлася проекція дорожніх знаків та схожих на них за стилістикою інших піктограм від мистецької формації «Кома», які Олексій Хорошко та Сергій Петлюк сполучали із відповідним звуковим супроводом, що підсилював психоделію емоційного впливу на глядача. Завершальними серед проектів у публічному просторі стали світлові інсталяції «Зсув швидкості» всесвітньомитця зі США Ервіна Редла на площі перед монастирем Бернардинів. Проект являв собою дві смуги білих світловодів у поєднанні із звуковим сигналом, швидкість, напрям і такт діючих пульсацій якого змінюється. Так, у ритмах візуалізації звукової хвилі людину може охопити втрата відчуття часу [5].

У цілому, медіа-проекції як актуальна форма сучасного мистецтва в урбаністичному просторі є досить розповсюдженою у світовому мистецькому контексті. У Львові ж поки що ми маємо лише поодинокі, фрагментарні випадки. Натомість у Києві цей напрям суттєво активізувався із заснуванням Першого фестивалю соціальної скульптури 2007 року, в межах якого було реалізовано низку медіа-проектів в урбаністичних просторах, зокрема авторства відомої художниці О. Чепелик.

2010 року МО «Дзига» організувало масштабний проект під назвою «Park.in. Мистецтво в публічному просторі», що проходив 8-10 травня у Стрийському парку. Його основною ціллю була своєрідна арт-діагностика публічного простору, яким вже понад 130 років є Стрийський парк. Упродовж кількох днів відомі сучасні українські митці поряд із молодими створювали інсталяції, арт-об'єкти, перформанси та синтезовані проекти. Куратором та учасником акції був Мирослав Вайда. Усі мистецькі проекти, реалізовані у публічному просторі парку мали інтерактивний характер, порушували важливі соціальні та екологічні питання, пов'язані безпосередньо із самим парком, які в цілому є відображенням загальних проблем у суспільстві. Серед них слід відзначити: «L.E.B.D./ B.O.D.A/ N.E.B.O.» Юрія Білея і Павла Ковача, «Year of no light» Ярослава Фу-

тимського, «Диалоги» Сергія Якуніна за участі Ганни Сидоренко, «Анатомія паркової культури» Павла Ковача, «Застрягли» Олексія Коношенка, «Двері» Руслана Тремби, «Такт» Ганни Сидоренко та «Сни» Стаса Туріни. Найбільш провокаційним і водночас актуальним виявився проект Олега Сусленка «Робочі місця»: коли парк занепадає, його моментально облюбовують крадії, алкоголіки та ексгібіціоністи, які відлякують відвідувачів. Порушуючи цю проблему, ставить питання: або нехай вони підуть зі Стрийського парку, або вже нехай приходять туди як на офіційну роботу, кожен на своє легальне робоче місце [3]. Цей проект є актуальним в контексті парку, несе у собі гостру соціальну проблематику та має виразний інтерактивний характер, – залучає глядача до взаємодії із твором. Проект «Park.in. Мистецтво в публічному просторі», який був реалізований лише раз, став важливим етапом розвитку актуальних мистецьких практик в публічному просторі міста.

За останні три роки можемо простежити деякі зміни у розвитку публічних арт-практик: так, наприклад до програми «Тиждень актуального мистецтва» 2011 року увійшло лише декілька проектів у відкритих міських просторах, переважно перформативно-акціоністського характеру. Окрім того, локації для реалізації проектів обмежилися здебільшого подвір'ям Львівського Палацу мистецтв. Зокрема, тут відбулися перфоменси М. Вайди та російської провокативно-скандальної арт-групи «Синие носы». Ще один проект – «UBIK Art strit projekt», мав відбутися на території, дотичній до МО «Дзига», і передбачав медіа-проекцію у проході одного з будинків по вул. Вірменській, був досить фрагментарним: авторам так і не вдалося зреалізувати його до кінця через відсутність належного дозволу від правоохоронних органів. Представники останніх, в свою чергу, заборонили проводити мистецьку акцію.

Натомість проекти в рамках «Тижня актуального мистецтва» 2012 року мали досить чітко окреслені локації та засвідчили позитивні зрушення щодо актуалізації новітніх арт-практик в міському просторі. Декілька з них знову ж таки було реалізовано в подвір'ї Львівського палацу мистецтв, однак на відміну від попереднього року, це були не лише перформативні практики, а й концептуальні інсталяції. Серед них арт-об'єкти Тараса Котляра «Селекція» та предметно-звукова інсталяція-перформенс «Дудіння», авторства групи митців О. Воронко, І. Слободяна, О. Фурдіяка та Ю. Яремчука.

Особливої уваги в контексті актуалізації урбаністичних арт-практик заслуговують два проекти: це інсталяції Олега Перковського «Добудова» та колективний проект «Відкрита галерея», що став стрижневим у творчій діяльності угруповання молодих митців «Відкрита група» (А. Варга, Є. Самборський, О. Перковський, Ю. Білей, П. Ковач та С. Туріна). Перший проект порушує проблему хаотичних «добудов» та стилевого спотворення сучасних урбаністичних середовищ, коли, в силу певних комерційних факторів, цілковито порушуються будь-які візуально-естетичні критерії та норми. Вмонту-

вавши в історико-архітектурні простори центральної частини міста кольорові поліетиленові кабінки, автор ще раз акцентує, що питання збереження цілісності середовища у Львові набирає дедалі більшої актуальності і тим самим, апелює до суспільства: замислитись над цією проблемою.

Проект «Відкрита галерея» звернений до проблематики відсутності належних просторів та середовищ для підтримки і розвитку сучасних арт-практик. Інстальований на площі Арсенальній дерев'яний каркас невеликого приміщення (галереї) свідчив про те, що художники розглядають галерею, як умовне позначення будь-якого простору навколо митця, і, змонтувавши пересувну галерею, вони щоразу змінюють простір, опановуючи його заново й не залежачи від обмежень стін «штучних галерей». Зокрема, мистці розвивають проблему уявного й неможливого: працюючи в умовному просторі з «невидимими» стінами, вони підривають концепцію галереї як комерційної інституції, виводять функціонування виставкового приміщення на рівень public-, і в подальших її інтерпретаціях за межами Львова – land-арту, ставлячи цим основне запитання, що саме є об'єктом мистецтва [1]. Важливим у цьому проекті також постає його соціальна складова: учасники групи залучали до участі в акції, проводячи збір коштів на деревину для конструкції (3-и і 4-охметрові планки), при чому беручи лише ціну однієї планки з однієї людини. Кожен, хто в такий спосіб підтримав цей проект, задекларував акт своєї участі у ньому та підтримку розвитку актуального мистецтва у Львові. Окрім того, у відкритих просторах міста було також реалізовано низку перформативних акцій, серед яких варто відзначити перфоменси Т. Рабан, молодих митців П. Ковача, Ю. Білея, Я. Шумської, що відбулися у парку біля Порохової вежі (вул. Підвальна, 4).

У 2013 році в силу певних обставин комплексний проект «Тижнів актуального мистецтва» у Львові перейшов у формат бієнале та обмежився лише «Днями мистецтва перфоменс». Зокрема зауважимо, що останній становить у Львові вже повноцінну тенденцію та заслуговує окремого теоретичного опрацювання, тому в пропонованому дослідженні ми частково торкаємось лише тих проектів, які було реалізовано безпосередньо в публічному просторі міста і які мали на меті взаємодію із широким колом аудиторії. Зокрема, у цьому контексті варто відзначити перформенс Губерта Вінчика (Польща) та проект учасників майстер-класів з контактної імпровізації «Системи, які поєднують нас» Dance Platform, що став своєрідною інноваційною практикою для мистецького середовища Львова.

Зауважимо, що часто перфоменси (як і деякі інсталяції) хоч і апелюють до глядача, проте залишаються для нього закритою книгою. Однак реалізуючи проекти безпосередньо в просторі міста та застосовуючи прийоми несподіванки, епатажу, розбіжність об'єкта і навколишнього середовища, художники створюють прецедент для привернення суспільної уваги до проблеми, громадського обговорення та різного роду рефлексій з цього приводу [7: 157].

Варто відзначити, що останніми роками у Львові розвиваються різного роду ситуативні проекти на кшталт флеш-мобів, що демонструють тенденцію того, що сучасне мистецтво в міському просторі значною мірою набуває рис соціокультурної практики, а не творчості. Питання про те, чи можна трактувати флеш-моби як мистецьку практику є дискусійним, однак за своєю суттю вони близькі до мистецтва акціонізму і більшість зарубіжних дослідників public art відносять їх до категорії «art in the public interest» (мистецтво в сфері громадських інтересів). Особливістю таких акцій є те, що вони мають яскраво виражений соціальний характер і відбуваються у публічних місцях, ставлячи собі за мету донести до широкого кола людей актуальні питання сьогодення. У контексті пропонованого дослідження ми не будемо детально зупинятися на подібних проектах. Відзначимо лише флеш-моб «Художнє обличчя Львова», організований 2013 року студентами Львівської національної академії мистецтв, який безпосередньо апелює до міської ідентичності та колективної культурної пам'яті. Метою заходу було ще раз задекларувати, що Львів є містом творчості та високої художньої культури. Було обрано п'ять локацій, дві з яких у центрі міста, інші три – безпосередньо прив'язані до мистецького середовища Львова, де в конкретній годині були складені портрети видатних львівських митців.

Доцільно звернути увагу також на те, що професійні флеш-моби, хепенінги (як і зрештою арт-інтервенції в цілому) найчастіше уникають прямої «політизованості»: це радше мистецтво натяку, що його кожен має сприймати на власний розсуд [7: 157].

Висновки і перспективи. Незважаючи на довготривалу ізоляцію від світового мистецького процесу, в Україні спостерігається активне поживлення у розвитку практик актуального мистецтва (зокрема і в міському просторі). Виразним прикладом у цьому контексті постає Львів, якому властивий сприятливий культурний клімат щодо актуалізації інноваційних арт-практик. Так, з 2000-х років простежуємо характерні зразки інтервенцій актуального мистецтва в урбаністичні простори Львова. Основними їх формами постають інсталяції, медіа-арт та тілесні практики (перфоменси, флеш-моби). Однак, найбільш повноцінно окреслив свої позиції саме жанр інсталяції, що представлений найбільшою кількістю проектів. Відео-арт в міському просторі поки що має досить фрагментарний характер, натомість більше присутні перфомативні практики. Незважаючи на те, що низка перформансів і реалізовано в міському просторі, однак значна частина з них розрахована на взаємодію та комунікацію із широкими колами аудиторії. Проблемою є те, що в цілому арт-інтервенції в міський простір здійснюються найчастіше в рамках інших, більш загальних проектів (Тиждень актуального мистецтва, Дні мистецтва перфоменс), що і визначає певну їх фрагментарність. Однак важливим на сучасному етапі є запровадження та підтримка з боку, мистецьких інституцій, фондів, громадських організацій ініціатив на кшталт проекту «Парк.ін.

Мистецтво в публічному просторі», що комплексно націлені на взаємодію із суспільством, порушують соціальні проблеми та водночас актуалізують сучасне мистецтво серед широких мас незацікавленої аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кабак М., Сандуляк А. Мистецтво в умовах самовідтворення. – [Електронний ресурс] – режим доступу – <http://www.artukraine.com.ua/ukr/articles/1538.html>
2. Лінік А. Холодоком – кімнатна температура. Галерея. – 2008. – №1/2 (33/34). – С. 30-33.
3. Проект «Park.in» у Львові [Електронний ресурс] – режим доступу – <http://zaxid.net/article/65626/>
4. Складенко Г. «Потенція порожнечі» або змарнований Тиждень сучасного мистецтва у Львові. // Образотворче мистецтво. – 2008. – №4 (68). – С.136-137.
5. Тиждень актуального мистецтва – 2009 [Електронний ресурс] – режим доступу – <http://dzyga.com.ua/tam/content/view/132/252/lang,ua/>
6. Хорунжа Г. Актуальне мистецтво Львова початку XXI ст.: ключові ідеї та форми творчого пошуку // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Культура та філософія епохи постмодерну». Дніпропетровськ: «Інновація». – 2012 р. – С.181-184.
7. Яцик І. Public Art у сучасному просторі Києва. Інсталяція. Перформанс. Акціонізм. Сучасне мистецтво: Наук. зб. / Ін-т проблем сучасн. мист-ва Акад. мис-в України. – «Акта», 2008. – Вип. 5. – С.157-16.